

BESLUT

Diarienummer

V 2021/870

2021-06-10

Socialdepartementet

Rektor

Yttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7)

Ert dnr S2021/02397

Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande, som utarbetats av professor Titti Mattsson och doktorand Kristian Gustafsson vid Juridiska fakulteten samt universitetslektor Lina Ponnert och universitetslektor Lupita Svensson vid samhällsvetenskapliga fakulteten. Lunds universitet instämmer i huvudsak till det övergripande innehållet i de föreslagna författningarna. Nedan lämnas universitetets synpunkter på förslagen till ändringar till vissa enskilda bestämmelser. Yttrandet är disponerat utifrån de berörda författningarna och föreslagna bestämmelserna.

En allmän synpunkt på lagförslaget är att det är problematiskt att det främst synes vara fokuserat på att förhindra händelser som det uppmärksammade fallet "Lilla Hjärtat" orsakade för en tid sedan. Ett sådant snävt utredningsuppdrag kan ha fördelen att det kan komma åt vissa olyckliga följder med gällande rättsregler och förhindra en liknande katastrof, men det väcker också frågor om vilka barn som faktiskt nås med lagförslaget, och vilka barn som trots allt kommer falla utanför. Barn som vårdas utanför det egna hemmet enligt socialtjänstlagen (med samtycke från vårdnadshavare) kan exempelvis ha erfarit lika allvarliga brister i hemmiljön som barn som placeras med stöd av LVU, och utgör en majoritet av alla placerade barn. Dessa omfattas dock inte av lagförslaget. Rättsbildning bör därmed grundas på en helhetssyn

och mer övergripande analyser av befintlig lagstiftning och dess konsekvenser. Särskilt viktigt kan detta sägas vara för en tvångslagstiftning. En socialrättslig lagstiftning med tvångsinslag är en sammanvävd enhet där skilda principer om barn och vuxnas välfärd och omsorg varvas med stora möjligheter till betydande och långvariga rättsstatliga ingrepp i rätten till familjeliv, rätten till frihet och rätten till självbestämmande. Att försöka ändra lagstiftningen för att komma åt framtida katastrofer genom att agera tidigare är behjärtansvärt. Frågan är dock hur grundläggande principer om rättssäkerhet, rättsskydd och andra samhällsvärden kan upprätthållas. Enligt universitetets uppfattning behöver LVU stärkas som en rättighetslagstiftning för barn där både barns rätt till skydd och barns rätt till familj säkerställs, men som samtidigt ger utrymme för professionella att väga dessa båda principer mot varandra utifrån varje enskilt barns behov och situation. Detta behöver dock ske genom en grundlig genomgång av hela lagen och inte genom enskilda förändringar. Det finns redan ett sådant genomarbetat förslag till en ny LVU lagstiftning (SOU 2015:71 Barn och ungas rätt till tvångsvård), vilken borde kunna utgöra utgångspunkten för stadigvarande förändringar av tvångsvården av barn.

13 b § LVU

Enligt förslaget ska en ny paragraf införas som innebär att samtidigt som ett övervägande av huruvida fortsatt vård enligt LVU fortfarande behövs eller ska upphöra ska även ett övervägande göras om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt 24 § LVU. I princip instämmer universitetet i behovet av denna nya reglering. Lunds universitet vill samtidigt uppmärksamma en viss disharmoni som uppstår genom den nya lagstiftningskonstruktionen. 24 § LVU är ett rättsligt institut konstruerat för att säkerställa barns placeringar vid frivilliga placeringar enligt SoL. Fråga uppstår hur denna nya bestämmelse relaterar till bestämmelsen om ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU. Enligt den sistnämnda bestämmelsen finns redan en möjlighet att fatta

beslut om att agera med stöd av tvångsåtgärder då ”*vid risk för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras*”. Fråga uppstår alltså om det inte redan finns tillräckliga möjligheter att med tvång kunna ingripa vid behov.

Rättssäkerhetsskäl talar emot att tillföra parallella rättsliga konstruktioner som möjliggör tvångsingripanden. Denna typ av lagförslag reflekterar ett alltför snävt utredningsuppdrag och bristen på en heltäckande översyn av nuvarande lagstiftning, vilket diskuterats ovan.

13 c § LVU

År 2003 infördes ändringar i LVU och SoL i syfte att förtydliga och markera att överflyttning av vårdnaden kan vara en framkomlig väg att ge placerade barn en större trygghet om var det skall bo. En tidsgräns om att barnet skulle ha varit placerad i samma familjehem under tre år fanns som ett riktvärde i lagtexten för när denna prövning skulle vara lämplig, för att därefter övervägas årligen. I aktuellt lagförslag föreslås att denna prövning ska ske senast när den unge varit placerad i samma familjehem i *två år*. Det är en minskning av tidsspännet med ett år. Lunds universitet vill uppmärksamma vissa problem med en sådan lagändring.

Dels är en prövning efter två år förstås redan möjligt idag. Socialnämnden kan ansöka om vårdnadsöverflyttning tidigare och av socialtjänstförordningen framgår även socialnämndens ansvar om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad (5 kap. 2 § socialtjänstförordning (2001:937)). Avgörande för det beslutet är ett professionellt ställningstagande utifrån en prognos om vad som är det bästa för barnet utifrån vårdnadshavarnas/de biologiska föräldrarnas förmåga och förutsättningar att uppfylla sitt föräldraansvar i förhållandet till barnets behov.

Detaljreglering av det som ursprungligen är baserat på professionella bedömningar tenderar att reducera komplexiteten i barnavårdsärenden på så vis att tidsaspekten kommer att styra arbetsprocessen istället för den professionella bedömningen.

Detta problem är för övrigt en tendens som återfinns inom andra områden (se t.ex. tillämpningen av 8 § LVU - 4 veckors utredningstid, Svensson 2006).

Ett generellt tidigareläggande i lagen torde medföra en risk att domstolens krav på underlag inte kan uppfyllas av socialnämnden och därmed ge upphov till ett ökat antal ärenden som resulterar i avslag på ansökan om vårdnadsöverflyttning. Detta skulle kunna leda till en sårbar och riskfylld situation för de aktuella barnen, om samhällets olika instanser ger skiftande signaler. Studier ger vid handen att vårdnadsöverflyttningar omfattar komplicerade och delikata processer som kräver professionell kunskap både vad avser socialnämnden och domstolen agerande (se t.ex. Wissö, Höjer & Johansson 2017; Socialstyrelsen 2006; Socialstyrelsen 2013).

En fördel med lagförslaget till 13 c § LVU är tydliggörandet att prövningen ska ske ”senast” när den unge varit placerad i samma familjehem under viss tid. Frånsett förslagets lydelse om ändring från tre till två år, skulle den nuvarande bestämmelsen i 13 § LVU tjäna på en redaktionell förändring av liknande slag. Tydliggörandet om att prövningen ska ske senast efter viss tid är en mer pedagogisk utformning än dagens lydelse.

21 c § LVU

Generellt sett är det positivt att socialnämnden ges ökade befogenheter att följa upp barnets situation. Det är emellertid en snäv tidsgräns på sex månader. Socialnämnden har redan idag en möjlighet att följa upp barn och unga när en placering upphör enligt socialtjänstlagen 11 kap. 4b-4c §§. Denna bestämmelse ger samma befogenheter som den föreslagna bestämmelsen 21 c § LVU. Tidsgränserna för en uppföljning enligt socialtjänstlagen är i och för sig idag begränsad till endast två månader, men föreslås i utredningen till ny socialtjänstlag utökas till sex månader (SOU 2020:47, s. 814-821). Av samma utredning framgår att en orsak till förslaget är att två månader visat sig vara en för kort tid att följa upp ett barns situation (ibid.). Enligt socialtjänstlagen (5 kap. 1 § punkt 10) har socialnämnden också redan idag ett ansvar att se till barn och ungas behov av stöd

efter att vård utanför det egna hemmet upphört, och bestämmelserna i 11 kap. 4b-c §§ ger också befogenheter att följa upp vården och stödbehovet.

Förutsatt att förslaget till ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) blir lag kommer det inte att vara någon skillnad i tiden för uppföljning mellan placeringar som avslutas enligt LVU och SoL. I konsekvensbeskrivningen i nu aktuellt lagförslag beräknas lagförslaget om att varje uppföljning av ett barn eller ung person beräknas motsvara 40 timmars arbete (Ds 2021:7, s. 140-141), vilket motsvarar 6,6 h/månad eller 1,5 timme per vecka om uppföljningen utövas under sex månaders tid. I detta sammanhang vill universitetet lyfta fram den mycket ansträngda arbetssituation som råder inom socialtjänsten idag där både tidsbrist och stress och hög personalomsättning lyfts fram som stora problem i såväl forskning (se t.ex. Bruhn m.fl. 2020; Tham 2018) som fackliga undersökningar (Akademikerförbundet SSR/Novus 2019). I en tidigare mätning i 47 kommuner och stadsdelar i Sverige visas också att socialsekreterare i barnavården ägnar förhållandevis lite tid till direkta möten med barnet, endast 2 % av arbetstiden (15 % om man inkluderar direkt tid med barn och vårdnadshavare) (Regeringskansliet 2017). Sammantaget menar Lunds universitet därmed att sex månader är en snäv tidsgräns och att en längre tidsperiod kan vara befogat för uppföljning av barn när vård enligt LVU avslutas.

Beslut

Beslut att avge detta yttrande har fattats av undertecknad rektor i närvaro av förvaltningschef Susanne Kristensson efter hörande av Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av universitetslektor Lupita Svensson, samhällsvetenskapliga fakulteten.

Erik Renström

Referenser

Akademikerförbundet SSR/Novus 2019. Kartläggning socialsekreterare 2019.

Bruhn, A., R. Baianstovu, B. Johansson & A. Petersén (2020). Att ta mark i professionen— Nya socionomers yrkesval och karriärvägar: Rapport från en studie med särskilt fokus på socialtjänsten. Lund: Institutionen för designvetenskaper (LTH), Lunds universitet.

Ds 2021:7. Barnets bästa när vård enligt LVU upphör. Regeringskansliet, Socialdepartementet.

Svensson, L. (2006). Häktad eller omedelbart omhändertagen. Diss. Socialhögskolan. Stockholms universitet.

Socialstyrelsen (2013) Vårdnadsöverflyttning i samband med våld i familjen.

Socialstyrelsen (2006) Vårdnadsöverflyttningar för barn placerade i familjehem - Uppföljning av lagändring enligt proposition 2002/03:53 Stärkt skydd till barn i utsatta situationer. SOU 2020:47. Hållbar socialtjänst. En ny socialtjänstlag, s. 814-821.

Tham, P. (2018). A Professional Role in Transition: Swedish Child Welfare Social Workers' Descriptions of Their Work in 2003 and 2014. *British Journal of Social Work* 48(2): 449–67.

Wissö, T., Höjer, I., Johansson, H. (2017).

Vårdnadsöverflyttning för barn och unga i familjehem – slutrapport. Allmänna barnhuset.